

KUYUCAKLI YUSUF ROMAN'INDA ANLATISAL MEKAN ALGISI

PERCEPTION OF SPACE IN THE NOVEL OF KUYUCAKLI YUSUF

Doç. Dr. Serhat ANIKTAR

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi,
Mimarlık Bölümü, serhat.aniktar@izu.edu.tr

İstanbul / Türkiye

ORCID: 0000-0002-7727-5331

Esmâ KİŞİOĞLU ÖZYURT

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık,
Anabilim Dalı Mimarlık Doktora Programı, eeozyurt@gmail.com

İstanbul / Türkiye

ORCID: 0009-0001-4110-803X

ÖZET

Mekân tüm canlıların farklı ihtiyaçlarının karşılandığı yaşam ortamıdır. Duygular ise insanlarda var olan zihinsel bir olaydır. Zihinde oluşan duygular belirli süreçlerle algılara dönüşmektedir. Mekanlar insan zihninde duyularla çeşitli etkiler oluştururken duygular ise mekanları şekillendirebilmektedir. Duyguların mekanlar üzerinden algılanması insanların fiziksel, ruhsal ve sosyal koşullarına göre değişmektedir. Romanlar ise kurgulanan olayların mekânlar üzerinden okuyucuya aktarıldığı bir yazım türüdür. Romanda mekân yapay, doğal ve karma bir mekân olabilmektedir veya “Kuyucaklı Yusuf” romanındaki gibi üç mekânın da birlikte kullanıldığı bir kurgu ile düzenlenebilmektedir. Sabahattin Ali bu önemli eserinde üç mekânı da kullanarak okuyucuya Yusuf’un yaşadığı tüm olaylarda hissettiği duyguları mekanları betimleyerek aktarmıştır. Birçok duygu mekanlar üzerinden algılanmış, olayların anlaşılması sağlanmıştır. Bu çalışmanın amacı mekân algısının insanlarda hissettirdiği duyguları “Kuyucaklı Yusuf” romanı üzerinden tespit edebilmek, anlatısal mekanların hikâye örgüsünde ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktır. Çalışmada romanda yer alan tüm mekanların ve karakterlerin dökümü yapılarak betimlemeler ile oluşturulan mekanlar ve verilmek istenen duyguların anlatısal algılarının karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Tüm bu verilerin ışığında romanda olumlu-olumsuz duygu dengesinin görüldüğü sonucu ortaya çıkmıştır. Bu edebi eser romanlarda anlatısal mekân algısıyla romanın ana duygusunun tespit edilebileceğinin önemli bir örneğidir.

Anahtar kelimeler: Roman, Mekân algısı, Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf

ABSTRACT

Space is the living environment where the different needs of all living beings are met. Emotions are a mental event that exists in humans. Emotions formed in the mind turn into perceptions through certain processes. While spaces create various effects in the human mind with senses, emotions can shape spaces. The perception of emotions through spaces changes according to the physical, spiritual and social conditions of people. Novels are a type of writing in which fictional events are conveyed to the reader through spaces. In a novel, the space can be an artificial, natural and mixed space, or it can be arranged with a plot where three spaces are used together, as in the novel "Kuyucaklı Yusuf". In this important work, Sabahattin Ali conveyed to the reader the emotions that Yusuf felt in all the events he experienced by using all three spaces by describing the spaces. Many emotions were perceived through spaces, and the events were understood. The aim of this study is to determine the emotions that the perception of space makes people feel through the novel "Kuyucaklı Yusuf" and to emphasize how important narrative spaces are in the story structure. In the study, all the spaces and characters in the novel were listed and a comparative analysis of the narrative perceptions of the spaces created with descriptions and the emotions intended to be given was made. In the light of all this data, it was concluded that there was a balance of positive and negative emotions in the novel. This literary work is an important example of the fact that the main emotion of the novel can be determined through the perception of narrative space in novels.

Keywords: Novel, Space perception, Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf

1.GİRİŞ

Mekân insanların kendilerini bir boşlukta hissetmediği ve çeşitli cisimlerle çevreleyen ve sınırların bu cisimlerle, doğal veya yapay malzemelerle belirlendiği tüm alanlardır. Canlıların ihtiyaçlarına göre şekil alan ilk mekân dünyadır. Dünya tüm canlıların ortak mekanıdır. Canlılar bu ana mekânı barınma ihtiyacı gibi en temel sebeple sınırlandırmaya çalışmaktadır. İnsanlar dünyada var olduklarından beri ilkel yöntemlerle bile olsa ana mekânın, dünyanın içinde var olan doğal malzemelerle kendilerine farklı mekanlar yapmaya başlamıştır. Bu mekanlar yapay ve doğal mekanlar olarak şekillenmiştir. Taş, ağaç, toprak gibi malzemelerle yapay mekanlarına biçim vermişlerdir. Aynı zamanda gökyüzü, ağaçlar, su kaynakları, toprak gibi insanı boşluk duygusundan kurtaran doğal kaynaklar ise doğal mekanları oluşturmaktadır (Altan, 2017, s.78-79)

İlkel yapılardan günümüze kadar modern yapılara kadar gelen mekanların varlığının en büyük sebebi canlıların kendini güvende hissetmesidir. Mekânın var oluş amacı bir duygudur, güvende olma duygusu tüm canlıların içinde var olan en temel gereksinimdir (Ertemli,2018, s.50). Mekân canlıların duyguları doğrultusunda ortaya çıkarak tarihteki gelişme ve ilerlemelere göre çeşitlenmiştir. Zamanla siyasi ve toplumsal yapı, sermaye ve emek çelişkileri, inanç seremonileri gibi ihtiyaçlara göre ev, okul, hastane, ibadethane vb. şekilde biçimlenen mekanlar dünyadaki gelişmelerle farklılıklar göstermektedir (İsmet,2024, s.24,29). Sanayi yapıları, ulaşım mekanları, alışveriş merkezleri, rekreasyon alanları, kırlar, plajlar ve kim bilir gelecekte farklı birçok çeşitle mekân dünyanın son gününe kadar gelişimini devam ettirecek ve hep gelişecektir.

Bir ana duygu ile ortaya çıkan mekân, çeşitlendikçe farklı duyguların hissedilmesine sebep olmuştur. Bunu fark eden insanoğlu kullanılan malzeme, renk, doku, biçim gibi tasarım öğeleri ve psikolojik faktörlerle insanların algısında farklı duyguların etkisini araştırmaya başlamıştır. Algılar mekânın yapısına göre değişen birçok duygunun hissedilmesidir. İnsanlar duyu organlarıyla algılayabilmekte ve psikolojik belleklerine göre bu algıları şekillendirmektedirler. Bu sebeple, mekânın kullanım amacı ve insanların kullanılan malzemelere verdikleri algısal tepkilerle oluşturulan mekanlar kullanılabilir ve faydalıdır (Solak,2017, s.16-18).

Romanlar yazarların ya kurgularına ya da gerçekte var olan bir duruma göre yazılmaktadır. Genellikle kurgu üzerine yazılan romanlarda yazar okuyucuya duygularının aktarılması için çabalamaktadır. Görülmeyen fakat yazılarla tasvir edilen konular veya mekanlar romanların ana hatlarıdır.

Yazarlar duyguların algılanmasını bir mimarın mekânda yaptığı tasarımları birebir okuyucuya yansıtmasıyla gerçekleştirmektedir. Romanın hayat bulduğu mekanların detayları insanlarda tıpkı görmüş veya o mekânda bulunmuş gibi algılatıldığında yazar amacına ulaşmış demektir (Narlı,2002, s.100). Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf romanında yapay, doğal ve karma mekanlarıyla okuyucuya hissettirmek istediği duyguyu mekanlar yardımıyla algılatmada başarılı olmuş önemli bir yazardır. Romanda mekanlarla Yusuf'u bütünleştirmiş, mekanlarla Yusuf'un duygularına tercüman olmuş ve okuyucuyu mekanlarla algılanan duygu karmasına sürüklemiştir.

1.1.Mekân Kavramı ve Romanda Mekân

Çubuk (1980) 'a göre “çok geniş anlamı içinde mekân sözcüğü; tüm nesnelere çevreleyen ve kapsayan, belirlenmemiş veya sınırlandırılmamış bir yaygınlığı anlatır. Nesnelere içinde ve dışında olan bu yaygınlık, özellikle coğrafyanın tanımını yaptığı taş, hava, su gibi somut olan bir mekânı belirtmektedir” (Çınar,1994, s.2). Fizikle birlikte tanımlanan mekân Newton varlık olarak kabul ettiği kesin bir uzayın olduğunu dile getirmektedir. Leibniz mekânın bir varlık olmadığını, birbiri ile ilişkili topolojik durumlarla meydana gelmiş mutlak bir mekânın varlığı söz konusudur demektir. Mekân bizim algımızda coğrafi mekanların üç boyutlu halidir (Çınar,1994, s.3). Mekân tarih içerisinde epistemolojik, ontolojik ve kozmolojik yaklaşımlarla açıklanmıştır. Mekân içinde bulunan insanların algılarına, bakış açılarına ve duygusal anlamdaki psikolojik gelişimlerine göre şekillenmektedir. Mekân ontolojik bakımdan açıklandığında, dünyada insanın bulunduğu, hem insanın bir başarısı olarak var olan hem de onu duygusal olarak etkileyen bir alandır (Sekman,2015, s.16).

Mekanlar ve içinde yaşayan insanlar birbirleri ile bir bağ kurmaktadır. Mekanlar ve içerisinde bulunan eşyalar insanlarla kişiselleşmeye başlamaktadır. İnsanların kendilerine ait olan ve kendileriyle bütünleşen eşyaları korumaya aldıkları yerler mekanlardır. Romanda mekân Mehmet Tekin (2003)' e göre; anlatı sisteminde yer alan vakanın somutlaşmasında önemli rol oynar. Okuyucu- masal ve destan için dinleyici- mekânın devreye sokulmasıyla anlatılanları dahi iyi ve daha kolay alır. Mekân açıklamaya çalışıldığı üzere sadece olayın değil, romanın diğer elemanlarının çizim ve tanıtımında rol oynayan önemli hatta vazgeçilmez bir unsurdur. Bu yönüyle mekân romanın kurgusunu oluşturan kurucu unsurlardan biri olmasının yanında çeşitli işlevlere de sahiptir (Karabulut ve Biricik,2019, s.59).

Romanda mekân gerçekte olsun ya da olmasın, uydurma isimlerle ve kurmacadır. Yazar hiç isim vermeden de okuyucunun mekânı bulmasını, gerçek ve romandaki iki mekânın birbirini tamamlamasını da istemiş olabilir. Yazar bazen de mekanla ilgili hiçbir bilgi vermeyebilir, bundaki amacı ise dar ve kapalı mekân gösterip okuyucuda evrensellik keşfini oluşturmaktır. Yazarın inandırıcılık kaygısı varsa mekân ismi ve özellikleri açıkça söylenmektedir. Ya da gerçek kişilerin o romanda olduğunun bilinmemesi için tamamen saklamaktadır (Narlı,2002, s.100). Yazarın tasvirleri ile mekân ve algı etkileşimi doğru orantılıdır. Mehmet Narlı (2007, s.103) tasviri, insanın ve olayın mekânla ilişki boyutlarını göstermesinin yanında vakanın ritmine tesir edecek bir kurgusal faaliyet olarak görür. Ona göre aksiyonu durduracak mekân tasvirleri olabileceği gibi, aksiyona anlam yükleyen, hız veren tasvirler de olabilir (Karabulut ve Biricik,2019, s.60).

Mekan betimlemeleri, romandaki kahramanlar hakkında bilgi vermektedir. Bir odada bulunan eşyaları o odayı kullanan hakkında bilgi vermektedir. Bir mekan ve o mekanda yaşayan insan arasındaki etkilerin bütünleştirici etkisi anlatılabildiği gibi mekanla kahraman arasındaki çatışma da anlatılmaktadır. Olayların içeriği ve karakterlerin duygu dünyaları mekan tasvirleriyle anlatılmaktadır. Türk Edebiyatındaki mekan algısı, tanzimat döneminde Halit Ziya ile realist tasvir başlamıştır. Sabahattin Ali de gerçekçi bir anlayışla romanlarını yazmıştır. Daha sonra sınıfsal bilinç sınırlarında kalan toplumcu yazarlar, idealleştirilmiş gerçekliği vurgulamaya çalışmışlardır (Narlı,2002, s.104). Mimaride mekan denilince insan algısında alttan ve üstten sınırlandırılmış bir alan oluşmaktadır. Bu sınırlama illa ki çok yüksek elemanlarla olmayabilir bazen bir ağaç veya çalı grubu da mekânı sınırlandırabilir. Mekan sınırlandırılmazsa sonsuz olarak düşünülür algılanamaz.

Mekanın sınırlayıcılarına göre mekanın şekli oluşmaktadır. Bu sınırlayıcılar mekanın öğeleridir. Bu öğelerin yapısı kendi içlerinde ilişkileri, mekanın şekillenmesine ve algılanmasına ayrıca farklı mekanların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Mekanın sınırlayıcı öğeleri;

- Yapay mekan; yapay elemanları ile (duvar, tavan, giriş, kolon vb.)
- Doğal mekan; doğal elemanları ile (yeryüzü, gökyüzü, ufuk vb.)
- Karma mekan; doğal ve yapay elemanları ile, olarak üçe ayrılmaktadır (Altan,2017, s.79).

Bu sınırlayıcı malzemelerle oluşan mekanlar meydana gelişlerine göre yumuşak ve sert mekan olarak ikiye ayrılırlar.

- Yumuşak mekan; doğal ve yapay elemanlarla birlikte oluşturulan alanı yumuşatarak insanları rahatlatıcı bir etkiye sahip mekanlardır
- Sert mekan; sadece yapay elemanlarla oluşturulan, yapaylığın soğuk etkisiyle insanları disipline etme hissi yüksek olan mekanlardır.

Mekanın şeklini oluşturan biçim renk ve doku ile sınırlandırılmış donatı elemanları mekanın yapısını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca mekânın niteliği, ışık, yön, sınırların belirginleştirilmesinde biçim ve doku, bir şeyi açığa çıkarma veya gizleme ile uzaklık, büyütme ve küçültme de ölçü gibi faktörlerde etkilemektedir. Mekanın içindeki insanların yaşam şekillerine ve faaliyetlerine imkan sağlayan donatı elemanlarının görünümleri, yoğunlukları, düzenlenmeleri ve nitelikleri mekanın özünü oluşturmada önemli bir faktördür (Çınar,1994, s.5).

1.2.Mekân Algısı

Algı, zihinsel süreçler içerisinde çevresel faktörlerin duyuyla okunmasıdır. Algılama ise çevredeki olaylar ve görüntüler duyu verileri ile işlenerek anlamlı hale gelmesidir. Duyum ve algılama birbirinden farklıdır. Duyumda yorumlama ve anlama yoktur. Duyumsal süreçle algılama peş peşe gerçekleşen olaylardır. Algılama duyumsal süreci takip eder. Duyu, duyu organları tarafından getirilen henüz işlenmemiş bilgilerdir. Hücrelerin fiziksel enerjiyi sinirsel enerjiye çevirmesi ile meydana gelir. Bu sinirsel enerji beyinde işlenmesine algılama ortaya çıkan ürüne de algı denir. Kısaca duyu organları ile fark edilen renk, yumuşaklık, ağırlık, uzaklık, yakınlık, sıcaklık, hız vb. faktörlerin nörolojik enerjiye dönüşmesiyle meydana gelen olaya algılama denmektedir (Yurttaş 28).

Mekansal algı ise mekânı kullananların kısa veya uzun süreli o alandaki elemanların ve bileşenlerin fiziksel faktörlerini hafızasına kaydettikten sonra ortaya çıkmaktadır. Mekân algısı kişinin fiziksel, ruhsal özelliklerine ve sosyal yapılarına göre farklılık göstermektedir. Aşağıda mekan algılamasında etkili olan faktörler belirtilmiştir (Yurttaş,2019, s.29-33);

➤ Fiziksel Faktörler

- Renk
- Doku
- Biçim
- Ölçü, oran
- Isı
- Işık
- Ses
- Koku dur.

➤ Psikolojik Faktörler

Kişilerin mekandan ayrıldıktan sonra zihinlerinde kalan etki mekanın psikolojik algısıdır. Mekanın kullanıcıda doğru etkilerle algılanması ve mutluluk hissi vermesi mekana süreklilik kazandırmaktadır. Bunun aksi yaşandığında kişilerde mekânda bulunma hissi kaybolur. Kişilerin cinsiyeti, yaşı, zihinsel durumu gibi biyolojik özellikleri, kültürel ve sosyal yapısı, eğitimi gibi özellikleri mekânsal algıyı etkileyen faktörler mekân -insan ilişkisinin psikolojik boyutlarıdır. Kısaca her kişinin bir mekânla ilgili algıları ve psikolojik yorumları farklılık gösterebilmektedir (Yurttaş,2019, s.33).

Mekan ve insan arasındaki bağı temelini mekan algısı oluşturmaktadır. İnsan içinde bulunduğu veya yaşadığı mekanı bir anlam yükleyip benimseyebildiği gibi tam tersi olarak dışlayabilmektedir. İnsanın bu davranışlarını mekan algısının olumlu ya da olumsuz oluşu belirlemektedir. Bu sebeple mekânın niteliğinin değerlendirilmesini mekan algısının zihinsel süreçlerinin oluşturan faktörler belirlemektedir (Duymuş ve Altunkasa,2022, s.147).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal 1937 yılında Sabahattin Ali'nin kaleme aldığı "Kuyucaklı Yusuf" adlı romandır. Roman yazarın hapishanedeki bir arkadaşının gerçek hikayesinden esinlenmesi ile yazılmıştır. Romanın kısaca özeti ise;

Romanda Edremit kaymakamı olan Salahattin Bey'in Aydın'ın Nazilli kasabasına yakın Kuyucaklı köyünde meydana gelen bir cinayet üzere olay yerine gitmesiyle başlamaktadır. Anne ve babası öldürülen küçük bir çocuk olan Yusuf'u "bana oğul olursun" diyerek yanına alır ve evine götürür. Kaymakam Salahattin Bey'in evlidir ve bir küçük kızı vardır. Aile yaşantısı hiç de iyi olmayan Salahattin Bey'in bu davranışı eşi tarafından hoş karşılanmaz. Fakat Salahattin Bey Yusuf'tan vazgeçmez. Yusuf'u okula yazdırır ve onunla ilgilenir. Yusuf köyünden, evinden uzakta kasaba hayatına bir türlü alışamaz ve okulu sevmez. Yusuf ilkokuldan sonra okulu bırakır ve Salahattin Bey'in küçük zeytinliğinde çalışmaya, orayı idare etmeye başlar. En çok görüştüğü arkadaşı kasaba bakkalının oğlu Ali'dir. Kaymakamın evinde kendisine yakın hissettiği birlikte olmaktan mutlu olduğu kişi kaymakamın kızı Muazzez'dir. Şahende Hanım okulu terk eden Yusuf'tan çok şikâyet etse de gezmeye gidince kızı Muazzez'i bırakacak bakıcıyı bulmuştur. Yusuf'tan halinden memnundur. Muazzez'le özellikle ilgilenmektedir. Normal yollarla kaymakamdan kızını alamayacağını bilen Şakir ve babası Hilmi Bey kaymakama tuzak kurarlar. Kaymakamın arkadaşı Avukat Hulusi Bey'in evinde Salahattin Bey'in akşamları birkaç arkadaş bir araya gelip içki içip sohbet ettikleri toplantılarına katılarak başta masumca bir teklifle kumara davet etmiş ve kaymakamı kendisine borçlandırmıştır. Şahende Hanım Hilmi Bey'in oğlu Şakir'e Muazzez'i istediklerini söylemiştir. Başta hayır diyen kaymakam borcunu düşündükçe hayır demeyeceğini anlamaya başlamıştır. O dönemde zeytinliklerinde iş aramaya gelen bir kadın ve kızı gelir, Hilmi beyin çiftliğinden ayrılmışlardır. Yusuf kaymakamın yanına Kübra ve annesini getirerek her şeyi anlatmalarını ister. Kübra, Hilmi Bey ve oğlu Şakir tarafından tecavüze uğramıştır. Bu durumu öğrenen kaymakam elinden bir şey gelmeyeceğini bilir. Hilmi Bey'in zenginliği ile etrafındakileri nasıl ikna edeceğini ve bu olaydan çok kolay kurtulabileceklerini acı da olsa çok iyi bilmektedir. Fakat böyle bir aileye Muazzez'i vermeyecektir. Yusuf'a borcu anlatır ve Yusuf borçtan kurtulmak için en iyi arkadaşı olan Bakkal Ali'ye gider. Ali Muazzezi hiç söylemese de sevmektedir.

Borcu duyunca hemen parayı verir ama karşılığında Muazzez'i ister. Yusuf kaymakamın borçlarını öder ve Muazzez'e Ali'yle evleneceğini söylerler. Bunu duyan Muazzez sonunda Yusuf'a açılır ve onu sevdiğini söyler. Yusuf şok içerisinde ama o da hiç itiraf edemese de Muazzez'i sevmektedir. Kasabada bir düğüne giden Ali, Muazzez'le sözleneceğini duyan Şakir tarafından vurularak öldürülür. Şakir düğünde kazayla havaya ateş açtığını söyler ve bu suçtan da kurtulur. Yusuf Muazzezi kaybetmekten korkmaya başlar ve artık cesaretle Muazzezi kaçar. Bunu öğrenen Şahende çok üzülürken Kaymakam Salahattin Bey içten içe sevinmektedir. Başka bir köye kaçan Yusuf'u ve kızını bulup Edremit'e gelir. Tek ailesi olan kızı ve Yusuf'a "beni yalnız bırakamazsınız" der ve Yusuf'a sahip çıkar. Yusuf'a kaymakamlıkta katiplik işi ayarlayan Salahattin Bey bir gün kalp krizi geçirip ölür. Hayatı boyunca gölgesinde yaşadığı babası gibi olan Salahattin Bey'in ölümü ile iyice boşluğa düşen Yusuf ne yapacağını bilemez. Kâtipliği bile kabul edememiş bir türlü ne olmak istediğini ne iş yapmak istediğini bilemeyen Yusuf şimdi iyice bunalmıştır. Şahende mutsuzca Yusuf'un eline kalmanın acısını yaşarken evde başlayan yokluk onu iyice yıpratmıştır. Kasabaya yeni gelen Kaymakam Hilmi Beylerle dost olmuştur. Şakir'le birlik olup Yusuf'u vergi memuru yapar köy köy gezdirirler. Bazen günlerce, hatta haftalarca evden ayrı kalması için yapılan bir plandır.

Yusuf'un evde olmayışını fırsata çeviren Şahende evini eğlence yerine çevirmiştir. Kaymakamın Hilmi Bey'in ve Şakir'in yeni eğlence yeri Şahende hanımın evi ve zavallı kızı Muazzez'dir. Muazzez'i alkole alıştıran annesi kızını ahlaksızlıklara sürükleyip parasızlıktan kurtulmuştur. Kasabalılar kaymakamın korkusundan Yusuf'a bir şey diyemezler. Eve erken gelen Yusuf Muazzez'in sabah alkolden sızmış halini görünce olup biteni anlar. Muazzez'e bir şey diyemeyen Yusuf gider ama pişman olarak karısını alıp kaçmak için geri döner. Eve vardığında içerden eğlence sesleri gelmektedir. Yukarı odaya çıktığında gördüğü durum onu çıldırtır. Şakir silahını tam ateşleyecekken Yusuf elindeki kırbaçla vurur ve odadaki ışık da söner. Birkaç kere silahını ateşleyen Yusuf artık ne olacaksa olsun dercesine her yere kurşun sıkır. Muazzez de vurulmuş ve kötü yaralanmıştır. Muazzez kollarında can verir. Kendi elleriyle toprağı kazıp Muazzez'i gömen Yusuf uzaklara doğru yeni bir hayata yol alır (Sabahattin Ali, 1937, s.7-222).

Yöntem olarak, yukarıda özetlenen romanda mekânsal algıların oluşturulduğu alanlar mekân öğelerine göre "mekân ve algılanan duygular bağlamında" yazarın betimlemesiyle incelenmiş ve algılanan duygular her bir mekân için ayrı ayrı tespit edilmiştir. Yazarın anlatımlarıyla mekanlarda okuyucuya hissettirmek istenen duygular romanın baş kahramanı Yusuf üzerinden ve yaşanan olaylarla ilişkilendirilerek duygu tespiti yapılmıştır. Aşağıda romandaki mekanlar, yapay doğal ve karma mekanlara ayrılarak mekanlarda algılanan duygular romandaki anlatımlarıyla bire bir ele alınarak tespit edilmiştir.

2.1.Yapay Mekanlar

Cinayet evi: Tuan, evi, insanın tutunduğu ve köklendiği, insan benliğinin merkezi olan, yer" olarak tanımlamaktadır. Bachelard ise evi, öz varlığın topografyası ve insan kimliğinin çözümleme aracı olarak ele almakta ve evin kişisel kimliğin bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Bu tanımlamalara göre ev, kişiye bir yere ait olma hissi vererek, kendine özgü tasarlanan ve kişiyle arasında bağ oluşturan mekanlardır. Ev ile kişi arasındaki bağ bireyin mekânsal aidiyet duygusunu oluşturmaktadır (Erdoğan ve Birol,2021, s.1570). Romanda Kuyucaklı Yusuf'un evinde anne babası gözlerinin önünde öldürülmüştür. Ölülerin yanı başında bekleyen bu çocuk evi terk etmemiştir. Anne babası ölüdür ama ona ait, bildiği evde ailesiyledir. Yusuf için orası onun ait olduğu evi yuvasıdır. Ne olursa olsun bir şok yaşamış da olsa orada kalmış ait olduğu yeri terk etmemiştir.

"Küçük bir evceğiz, küçük bir bahçe ve birkaç küçük kayısı ağacı" tasviri ile Yusuf'un evi anlatılırken aslında Yusuf'un dünyası da anlatılmıştır. Yazar bu evi betimlerken aslında Yusuf'un kaderini de tanımlamıştır. Romanda Yusuf'un anne babasıyla küçük mütevazı hayatını evinin ölçeklendirmesiyle sükûneti anlatmıştır. Yazar "İki kanatlı siyah bir kapı" ifadesiyle de mekânda renk algısıyla kötü bir şeylerin olduğunu ve okurda korku, kaygı ve endişe duygusunu hissettirmek istemiştir.

Kaymakamın evi: Christian Norberg-Schulz yeri, yerin ruhu terimiyle tanımlamaktadır: "İnsan ancak kendini bir çevre ile tanımlayabildiği ve oraya uyum sağlayabildiği zaman ya da kısaca çevreyi anlamlı olarak deneyimlediği zaman orada yaşayabilir". Bizim için çeşitli anlamlarla yüklü, hatırlanmaya değer çocukluğumuzun geçtiği mahalle, bisiklete binmeyi öğrendiğimiz sokak, dalında kitap okuduğumuz ağaç gibi mekânlar öznelleşirken, "yer"leşirler. (Edgü,2021, s.219).

Kuyucaklı Yusuf için, kaymakamın onu alıp getirdiği ev ona "yer"leşmemiştir. Gidecek başka yeri kimsesi yoktur ve bu ev onun uyum sağladığı anlam katabildiği bir yer değildir. Romanda sık sık doğal peyzajla Yusuf'un duyguları anlatılmıştır. Camdan bulutların arkasından çıkacak Kuyucak Dağlarına doğru bakışı bunun en güzel örneklendirilmesidir. Yazar Sabahattin Ali bir tasarımcı gibi düşünmüş ve okuyucuya doğal peyzajla bu etkileri algılatmıştır. Evde Yusuf'un odasının penceresinden gördüğü bu manzara, ağaçlar ardından gelen güneş ışığının Yusuf'ta hissettirdiği umut duygusunun algılanmasında kullanılmıştır. Yusuf hem ayrı noktada hem aynı noktadadır. Hem eski evinde hem yeni evinde var olmakta ama yine de kendisini bu yere ait hissetmemekte her fırsatta Kuyucak'ı düşünmekte ve görmek istemektedir.

Yusuf, kendisine olan aşkını ilan etmeyince sinirlenen Muazzez'in inatla Şakir'in evine giderken ona söylediği sözün ne anlama geldiğini düşünerek koşa koşa eve gelmiştir. Evde şimdiye kadar hep var olan şeyler onu ilk kez bu kadar rahatsız etmiştir. Erzak sandığından çıkan küf kokuları, çürük basamaklar, bahçe tulumbasından gelen küf kokuları, Yusuf'un hassaslaştığını göstermektedir. Yusuf yıllardır yaşadığı evde her zaman aldığı bu kokuyu stresle şimdi daha iyi algılamış hatta rahatsız olmuştur. Yazarın "küf kokusu" olarak betimlediği bu kokuyla Yusuf'un aslında bu ev ile hissettiği rahatsız edici duygunun aynı olduğunu ve Yusuf'un yıllardır aynı kokuyu şimdi fark etmesinin, Muazzez'in onunla ilgili hissettiklerini de yeni fark etmiş olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

"İki ayak taş merdiven" kaymakamın evinde romanda çok karşılaşılan anlatımlardandır. Eve bu iki ayak taş merdivenle girilir ve çıkılır. Taş dokunun özellikle tasvir edilmesi yukarıdaki açıklamadaki gibi romanda Yusuf'un ve evin diğer sakinlerinin duygu dünyasına göndermeler yapmaktadır. Yazar bu anlatımla eve girmenin de çıkmanın da çok kolay olduğunu, evin taş gibi soğuk ve sıkıcı olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Yusuf'un bir türlü başaramadığı ama hep arzuladığı özgürlüğün bu iki basamağı kolayca inerek son bulacağını çaresiz olmadığını da anlatmak istemiştir.

Romanın sonunda hayatının çoğunlukla kötü geçtiği bu evde korkunç bir olay yaşanmaktadır. Yusuf karısının ahlaksızca bu evde kullanıldığını görünce artık susmayarak, sonunda hissettiklerini yaşamaya karar vermiştir. Masaya vurduğu kırbaç odadaki lambayı söndürmüştür ve Yusuf rastgele ateş ederek yılların acısını çıkarmıştır. Yusuf'un duygu dünyası, romanda ışıkları kararan bir odayla tasvir edilmiştir. Karanlık olan oda aslında Yusuf'un duygularıdır. Yıllarca dillendiremediği, korktuğu sakladığı duygularının bir karanlık odayla gün yüzüne çıkması mekandaki tasarım öğelerinin, duygu algılamasındaki önemini göstermektedir. Romanda var olan mekân bu ev, çeşitli anlatımlarla romanın kahramanlarının hissettiği farklı duyguların algılanmasında yardımcı olmuştur.

Kaymakamlık binası: Kaymakamın büyüttüğü Yusuf ne okul okumuştur ne de bir meslek öğrenmiştir. Kaymakamın evinin ve zeytinliğinin işlerini idare etmekten başka bir işi yoktur. Kendini ait hissetmediği Edremit'te ne iş yapmak istediğinin de cevabını bulamayan Yusuf artık damat Yusuf'tur. Kaymakamın kızıyla kaçıp evlenmiştir. Kaymakam damadına, kendi itibarına yakışır bir iş bulmuştur ve ona uygun olmasa da kaymakamlıkta kâtip olmasını sağlamıştır. Kaymakamlıkta Yusuf bir masaya oturtulmuştur. Burada ne işim var diye kafası bulanıklaşan Yusuf önündeki masayı görür ve düşünür. Masada güneşli havada suda parlayan yağ lekeleri gibi mürekkep lekeleri, hiç bilmediği iki kamyş kalem vardır. O kalemlerle oynarken birini kırınca korkmuş ne yapacağını bilememiştir. Yusuf bilmediği ve istemediği bir işi yapmak için oradadır ve başka çaresi de yoktur. Masada gördüğünü sandığı "güneşli bir havada bir su birikintisinin parlayan yağ lekeleri" onun aşına olduğu doğal ortamın yansımasıdır ama kısa bir süreliğine bu his kaybolmuş ve yerini hiç bilmediği eşyalarla dolu bir eski masa da ne yapacağını bilememe duygusu almıştır. Anne babasını öldürenlerle çocukken girdiği kavgada parmağının yarısını kaybetmiş birinin katipliği nasıl olacaktır diye düşünmektedir. Elinde kırılan kamyş kalemle, önündeki mürekkep lekeli masa ve kesik parmağı ile bu bina onu derin bir korkuya düşürmüştür. Çünkü insanlar, tanıdıkları mekanlarda kendilerini güvende ve ait hissederler (Solak,2017, s.21)

Hulusi Bey'in evi: Kasabanın avukatı "Hulusi Bey'in Tavşanbayırı'nda kasabanın eğitimlileri ve ileri gelenlerinin bazı akşamlar bir araya geldiği kışın sobası, yazın asmalı çardağıyla sıcak, samimi ve güvenilir bir evdir. Bir akşam bu güvenilir ev, kaymakamı borçlandırmak için planlanan kumar tuzağına ev sahipliği yapmıştır. İlk başta anlatılan, ortamı ısıtan o büyük tahta masa gitmiş yerine örtülerle kapatılan küçük ve çirkin bir kumar masası gelmiştir. Alkolün etkisiyle kumara başlayan Salahattin Bey gecenin sonunda Şakir'in babası Hilmi Bey'e ödeyemeyeceği bir borçla evine dönmüştür.

Hilmi Bey'in Cennetayağı' ndaki bağ evi: Yusuf zeytinliklerinde çalışmaya başlayan Kübra'nın acı hikayesinin Hilmi Bey'in bağ evinde gerçekleştiğini Kaymakam Salahattin Bey'le birlikte öğrenmiştir. Burada mekânın “Cennetayağı'nın ta öbür başı” diye anlatılırken uzak mesafe ile, kötü ve gizli işlerin saklanması için uygunluğunu algılatmak için yazılmıştır. Yazar, Hilmi Bey'in bağ evini temizlemeye giden Kübra'nın neşe ile dalından toplayıp yediği vişneleri tasvir ederken aynı zamanda doğal güzelliklerin hissettirdiği sevinç de ayrı anlatılmıştır. Neşe, sevinç duygusu vişne ağaçları ve bağın peyzajı ile okuyucuya algılatılmak istenmiştir. Fakat bu neşe kısa sürmüştür, eve girdiğinde peşinden gelen Şakir ve babası kıza tecavüz etmişlerdir. Kübra'nın korkusu Şakir'i ve babasını merdivenden yukarı çıkarken görmesinde, merdivenlerin etkisinden ayrıca bir çıkış bulamayıp kaçmak isterken pencereye yönelmesiyle de pencerenin etkisinden yararlanarak algılatılmaya çalışılmıştır. Bir evin büyüklüğü, üst katından çıkış olmaması ve sadece pencereden atlayarak dışarıya ulaşabilmek ise okuyucuda korku, acı ve çaresizlik hissi uyandırmıştır.

Bakkal: Yusuf, etrafındakilerle arkadaşlık kuramamış yaşadığı mahalleye yabancı kalmıştır. Edremit'te birkaç arkadaştan başka herkese yabancısıdır. Bu yüzden okuldan da sıkılmış, okulu bırakmıştır. Yusuf'un arkadaşlık edebildiği kişi bakkalın oğlu Ali'dir. Okulu bitirince babasının işini devralan Ali'yle arkadaşlığını devam ettirmiştir. Yaşı on altıyı bulan iki arkadaş sık sık bakkalda bir araya gelmektedir. Bu birlikte vakit geçirmeler ise oldukça sakin ve sessiz olmaktadır. Bakkalın önüne iki arkalıksız iskemle atıp saatlerce sustuklarını yazan yazar, basit iki iskemle, iki arkadaşın sıradan hayatlarından konuşacak konu bulamasalar da iletişim yolunu birlikte susmak olarak benimsediklerinin ve samimiyetlerinin algılanmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca yazarın kurgusunda Ali, kaymakamın kızı Muazzez'e âşık olduğu için Hilmi Bey'in kaymakamı kumar borçları yüzünden kızını, oğluya evlendirmeye mecbur bırakmasını, kaymakamın borcunu ödeyerek çözen kişidir. Romadaki bu olay, Yusuf'un içine düştüğü bu durumu çözmek için gittiği tek kişi olan Ali ile arasındaki güven duygusunu anlatmaktadır.

Kübra ve annesinin kulübesi: Kübra ve annesi çaresizce çalışmak için Hilmi Bey'in evinde işe başlamışlardır. Fakat Hilmi Bey ve oğlu Şakir'in ahlaksızlıkları bu zavallı iki kadına isabet etmiştir. Yusuf ahlaksızlardan kaçan, iş arayan garipleri kaymakamın zeytinliğinde çalışsınlar diye işe almış ama hallerinden şüphelenmiştir. Bir gün hastalanan Kübra'yı görmek ve dertleri yüzlerinden belli olan bu kadınları konuşturmak için kulübelerine gitmiştir. Burada kulübeye gelen yollar anlatılırken çitlerle çevrili, büyük bir bahçeden söz eden yazar, dönemin insanları arasındaki sınıf farkına vurgu yapmak isterken yine mekândan faydalanmıştır. Okuyucuda algılatmak istediği duygu aynı kasabada yaşayan insanlar arasındaki yalıtılmışlık hissidir. Zifiri karanlık bu harabe kulübe, anne kızın acılarını, çaresizliklerini ve yokluklarını mekanla bütünleşerek anlatmıştır. Ama “Kayalık dik bir tepeden çıkan bir yabancı incir ağacının dalları kulübenin damına sarkıyordu” cümlesiyle yazar burada kayalıklı Kuyucak'tan çıkan Yusuf'u doğal peyzajın bir parçası olan incir ağacını Yusuf'la özdeşleştirmiş ve bu anne kıza umut olarak göstermiştir.

Hulusi Bey'in yazıhanesi: Küçük ve basık yazıhaneye girdi. Burası alelade bir dükkandı. Duvarlara güzel hatlarla yazılmış birçok levhalar asılmıştı. Hulusi beyin tepesindeki büyücek levhada usta bir sülüs ile yazılmış:

“Ayinedir bu alem, her şey hak ile kaim

Mir'atı Muhammed'den Allah görünür daim”

Manası: Her şeyin Allah sayesinde ayakta durduğu bu alem bir aynadır. Muhammed'in aynasında daima Allah görünür (Sabahattin Ali, 1937, s.168).

“Bir işte kasıt ne ise hüküm ona göredir, Şek ile yakın zail olmaz! Zararı âmmı def için zararı has ihtiyar olunur!”

Manası: Kuşku gerçeği ortadan kaldırmaz. Kamunun yararı bireyin yararından üstündür (Sabahattin Ali, 1937, s.168).

Hulusi Bey'in karşısında bir ihtar gibi, fevkaledede güzel bir talik ile yazılmış:

“Gariki bahri isyanım
Dahilek Ya Resulallah”

Manası: İsyân denizinde boğuluyorum, Ey Hazreti Muhammed sana sığınıyorum (Sabahattin Ali, 1937, s.169) yazıları bulunmaktadır.

Yazar, Avukat Hulusi Bey'in basit ama içerisi türlü öğütlerle dolu bu yazıhanesini romanda mekân içerisindeki eşyalarla algılanmasını istemiştir. Dönemin idaresini eleştirmesi sebebiyle hapis yatan yazar romanın bu kısmında idarecilere ince mesajlar vermektedir. Açıkça romanın hiçbir yerinde yaratıcı veya din unsurları kullanmamasına rağmen Yusuf'un en sıkıştığı anda “Muhammed sana sığınıyorum” yazısı ile inanç algısını oluşturmaya çalışmıştır.

2.2. Doğal Mekanlar

Tabiat: Romanın çoğunluğunda yazar, doğal mekanların tasviriyle olayların gidişatına veya Yusuf'un duygu dünyasına vurgu yapmıştır. Roman da doğal elemanlarla birçok anlatım vardır. Köye uzaklığı algılatmak için kendiliğinden doğada bulunan söğüt ve hayıt ağaçlarını anlatırken köye yaklaştıkça insan eliyle çoğaltılmış ağaçlara vurgu yaparak mekan da yakınlık ve uzaklık algısı oluşturmaktadır.

“Böylece küçük Yusuf bir sur harabesi üzerinde çıkan bir yabancı incir ağacı gibi biraz sıkıntılı ve şekilsiz, fakat serbest ve istediği gibi büyüyor geliyordu.” (Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf 18)

Yazar, birçok yerde yukarıda açıklandığı gibi Yusuf'u incir ağacı ile özdeşleştirmiştir. Hatta bazı yerlerde anlatılan incir ağacının aslında Yusuf'un betimlemesi olduğu anlaşılmaktadır. Yabancı, bir harabe üzerinde kendiliğinden gelişen derken bir cinayetin harabeleri içinde sessizce gelişen Yusuf'u anlatmaktadır. Burada algılatılmak istenilen duygu acıma ve aynı zamanda umut duygusudur. Harabede bile olsa yine de büyüyen Yusuf için umuttur. Yazar Yusuf'u çoğu yerde anlatırken bir ağaca yasladığını yazmaktadır. Burada bir çınara, bazen bir zeytin ağacına bazen de isimsiz bir ağaca ama Yusuf hep bir ağaca yaslanmaktadır. Burada ağaca yaslanan Yusuf'un güvensizliğini ve korkusunu giderecek birini veya bir şeyi aradığını vurgulamaktadır. Yazar Yusuf'un gözünden bir manzara anlatmaktadır. Derenin diğer tarafındaki ağaçlar, şehre kadar uzanan parlayan su birikintileri, birbirine karışan bulutları görmüştür. Bu manzarada kendini kaybolmuş hissedip yaslandığı ağaca sarılan Yusuf, elleriyle ağacın yarıklarının arasına dokununca, yüreğinde acıdan oluşan yarıkları fark edip iyice ürpermiş, yalnızlığının korkusuyla baş başa kalmıştır. Yusuf'un iç dünyası tabiatla tasvir edilmektedir. Yusuf'un karmaşası birbirine karışmış bulutlarla betimlenmiştir ve Yusuf'un derin yalnızlığına gökyüzü, ağaçlar, kısaca yer gök tercüman olmuştur. Bir ağaç ve Yusuf'un kalbi birlikte tasvir edilmiştir. Yusuf'un çektiği derin acı, ağacın derin yarıklarıyla bir tutularak algılatılmak istenmiştir.

Bir türlü ne iş yapması gerektiğini ve yerini bulamayan Yusuf'un içindeki acı veren bu duyguyu yazar;

“Tükenmek bilmez bir sabırla bir meçhulü beklemek. Nihayet bütün bunları sisli bir havadaki ağaçlar gibi belli belirsiz, karışık bir şekilde hissetmek...” (Sabahattin Ali, 1937, s.147)

diye kaleme almıştır. Yine Yusuf'un hissettiği belirsizlik duygusunu ağaçların durumuyla anlatmaya çalışmıştır. Kaymakam öldükten sonra yeni görevi olan vergi toplama işinin onu karısından ayrı bırakacağı için üzülmüştür. İçindeki sıkıntıları anlatmaya çalışan yazar yine tabiatı kullanarak ağaçların yapraklarını dökmeye çalışan bir sonbahar rüzgarını ve o rüzgâra karşı koyan yaprakları anlatarak algılatmaya çalışmıştır. Yusuf yeni düzenden endişe ederken, mücadele ve güçlü olmayı sonbahara meydan okuyan yaprakları kendine örnek alarak hissetmiştir.

Edremit: Yazar Edremit'i anlatırken de daha çok doğal mekanlardan faydalanarak tasvir yapmıştır. Evlerin damlarının yosun tuttuğunu, erik, dut ve incir ağaçlarını, dere etrafındaki kavakları uzaklardan görünen beyaz minarelerini kavaklar gibi sallanıyor şeklinde gördüğünü söyleyerek tabiatın tasvirinden yararlanmıştır.

Ahşap evlerin dar sokaklarda birbirine benzeyen bahçeleri ve maddi durumu iyi olan esnafın büyük evlerini çift kanatlı kapı, beyaz badana ve kalyonlardaki muharebe resimleriyle anlatmıştır. Burada doğal elemanların dokusu betimlenerek Edremit anlatılmaktadır. Dokular üzerinden Edremit' te geleneksel bir kasaba hayatı ve inanç vurgusu yapılmıştır. Anlatımlarda kasabanın geneline hâkim olan sadelik de unutulmamıştır.

Piknik yeri: Kasabanın çocuklarının ve Yusuf'un da vakit geçirmekten mutlu olduğu yerlerden birisi de cuma günü gidilen piknik yeridir. Yazar burayı anlatırken kuzuları otlatan çocukları, çocuklar arasındaki görev paylaşımını, kimleri ateş yakar, kimileri yemek ayarlar, kimileri ise türkü söyler, hikâye anlatır ve gün sonunda yorgun ama mutlu eve dönerler diye anlatmıştır. Bir rekreasyon alanının, kasabanın çocuklarını nasıl eğlendirdiği ve o mekâna ait yine doğal elemanlarla sevinçle mutlu olduklarının tasviri yapılmıştır. Çocukların yorulmalar bile mutluluklarının karşı tarafa hissettirdiği tatmin olma duygusunu "ömür olurdu" sözüyle tamamlamıştır.

Alanyalı Rüştü Efendi'nin bahçesi: Yusuf'un Ali'den sonra diğer arkadaşı olan Alanyalı Rüştü Efendi'nin oğlu Kazım'ın bahçesinde yazar çocukları şöyle anlatır: Çocuklar bahçedeki yaşlı ekşi karadut ağacının hatırına Kazım'la arkadaşlık ederler, ağacın dallarından dut toplamaya çalışan, kolu bacağı bir yerden sarkan bu çocuklar akşama dut lekelerini üzerlerinden çıkarmak için tulumba başında uğraşırlar. Burada çocukların çabaları, heyecanları ve sevinçlerini içeren güzel duyguları sadece bir dut ağacıyla bile algılanmaktadır. İhtiyar dut ağacı, çocukların dutlarına ulaşmak için verdikleri çabalarını, yedikçe ve boyandıkça heyecan ve sevinçleri gibi birkaç duyguyu okuyucuya anlatmaya yetmiştir.

Ayrıca doğal mekanlarda tabiat olayları da Yusuf'un duygu dünyasının açıklamasıdır. Esen rüzgâr, çıkan bulut, uzaktaki dağlar vb. tasvirler Yusuf'un içinde bulunduğu duygusal durumların algılarıdır.

2.3. Karma Mekanlar

Çınarlı çeşme: Çeşmeler tarih boyunca su ihtiyacını karşılama üzere yapılsa da insanların her zaman sohbet ettikleri sosyal bir amaca hizmet eden bir peyzaj donatı elemanıdır. Yazar çeşmeye mahallenin en kibar çocuğu da olsa gidilmesi gerektiğini, yetişkin kızların, çocukları ellerinde kadınların kahveci çıraklarının kısaca kasabadan herkesin bu çeşmeden su doldurmaya geldiğini, burada sohbetler, kavgalar edildiği ve hayatın paylaşıldığını anlatmaktadır. Burada algılanan paylaşmak, sosyalleşmek, tartışma ve sorumluluk duygularıdır. Eski gelenekler kültürü, kasabadan her çeşit insanın bir arada bir çeşmeyi paylaşarak sosyalleşme, ara sıra kavgalar tatlı tartışmaları ve herkesin sorumluluğu olan eve su götürme göreviyle birçok duygu anlatılmıştır.

Meydan: Yusuf sık sık ziyaret ettiği arkadaşı Ali'nin bakkal dükkanında oturup karşılarındaki meydana sessiz sessiz bakarlardı. Romanda, Yusuf ve Ali'nin, camiye hazırlanan ihtiyarların meydana şadırvanda abdest aldıkları, kasabanın sokaklarında gezen ördeklerin şadırvandan akan suları içmelerini ve meydana gölgesiyle serinleten koca çınar ağacının ululuğunu seyredip düşündükleri anlatılmıştır. Meydandaki şadırvan ve çınar ağacı işlevselliğin olduğu her kasabanın standart meydan yapısıdır. Yazar da bunu anlatırken hem geleneksel Türk kasabalarının meydanını anlatmaya çalışmış hem de işlevlerini aktarmıştır. Ayrıca şadırvanı hem insan hem de hayvanların kullandığını söyleyerek doğayı sahipleriyle paylaşmanın güzelliğini vurgulamıştır. Ayrıca çınar ağacının ululuğu ile derinlik duygusu verilmeye çalışılmıştır.

At arabası: Yusuf, Hilmi Bey' in bağından kaçırdığı Muazzez'le saatlerce nereye gittiğini bilmeden at arabasını sürmüştür. Hayatında belki de ilk kez bir şeye cesaret etmiştir ve sonu ne olursa olsun düşünmüyordur. At arabasıyla arkasına bile bakmadan giden Yusuf, her zaman geçtiği bu yollarda farklı duygular taşıyordur. Atların ve arabanın sesi arasında karşılarındaki deniz beyaz bir ışık gibi görünmektedir. Kızgın güneşin altında hissettiği duygularla içine düştüğü karanlık, şimdi Muazzez'in yanında olmasıyla gece de olsa aydınlanmıştır.

“Her şeyi yeni bir hayata atmıştı. Bu gündüzkinden çok farklı bir hayattı ve buraya ancak biraz evvelki karanlığı aştıktan sonra varılıyordu” (Sabahattin Ali, 1937, s.126).

Romanda bu cümle ile yazar yine olayı gece ve gündüzle anlatmaya çalışmaktadır. Aslında olan sadece fiziksel olarak karanlıktan aydınlığa çıkış değil, her şeyi arkalarında bırakıp kaçan iki aşkın hayatındaki kurtuluş, yeni bir hayatın umutla başlangıcının aşkla algılanmasıdır.

“At arabasını durdurup dinlenen Yusuf, Muazzez’e yaslanmış hiçbir şey söylemeden beklemektedir. Muazzez de çenesini Yusuf’un başına dayayarak ay ışığında tabiatı sanki ilk kez görürcesine izlemişlerdir” (Sabahattin Ali, 1937, s.127).

Cümlelerinde yazar iki aşkın ilk kez birbirlerine sığınıp birlikte bir hayatın hayali ve umuduyla huzurlu olduklarını anlatmıştır. Masum aşklarının ortaya çıkışı ve yeni başlangıçların mutluluğunu yine ay ışığındaki ağaçların ve denizin verdiği duygularla açıklamıştır.

Bir aşkın başlangıcının yaşandığı at arabasında, romanın sonunda acı vardır. Yeni işine alışan Yusuf, para kazanabilmek için köy köy gezerken evde Muazzez’in başına gelenlerden habersizdir. Sonunda olan olmuştur ve Yusuf her şeyi anlayarak geldiği evinde herkese kurşun sıktıktan sonra yine Muazzez’i almış, at arabasıyla kaçmıştır. Bu defa geç kalmıştır, çünkü olaylarda Muazzez de yaralanmıştır. Yusuf’un yaşadığı o kadar olaydan sonra yine Muazzez kollarındadır ve at arabasındadır ancak bu defa Muazzez bedenen, Yusuf ruhen yaralıdır. Muazzez’i kaçırdığı gecede aynı araçta, bir at arabasındadır ancak o gece karanlığın içinde bembeyazdır. Mutluluklarının ilk gecesinde onları aydınlatan gökyüzü şimdi iki kaya arasına sıkışmış, bulutların üstlerini örten yumuşak bir örtü gibi üstlerine çökmüştür. Yusuf’un yüreğindeki ızdırap yine tabiatın özellikleri ile dile getirilmiştir. Üzerlerine çöken gökyüzü dediği, Yusuf’un evde yaptıklarının bir sonucu olan acıdır. Beyaz ve yumuşak örtü derken yazar, Yusuf’un artık dayanamayıp yaptıklarının kötü bile olsa sebebinin masumluğuna, saflığına vurgu yapmıştır. Bir zamanlar aşk ve umut dolu bu mekân, şimdi ızdırapın en derin üzüntünün mekânı ile aşkının sonu olmuştur.

Köy yolları: At arabası üzerinde gittikleri köy yollarında başlayan yeni hayatları yine aynı yollarda son bulmuştur. Yazar son birkaç paragrafla Yusuf’un Kuyucak’tan Edremit’e geldiği, Muazzez’e aşkına sahip çıkıp yeni hayata başladığı, para kazanmak için çabaladığı bu yollarda şimdi kayıp, acı, çaresizlik, umutsuzluk, yas vardır ve belki son cümlelerde yeniden bir umut ortaya çıkmıştır. Yarası ağır olan Muazzez ölmüştür. Aşkına şahit yollar şimdi acısına şahittir. Yolda duran Yusuf Muazzez’in ölüsüyle baş başadır. Yolda duran Yusuf, güneşin toprağı ısıtmasıyla toprağı elleriyle kazmaya başlar. Yusuf üzerindeki gocukla Muazzez’i sarmıştır, rüzgâr Muazzez’in saçlarını uçurmuştur. Yusuf o an Muazzez’in sırtında, onu kaçırdığı gece üzerinde olan pembe entarisi olduğunu fark etmesiyle sarsılmıştır ve arkasındaki ağaca dayanmasa düşecek hale gelmiştir. Onu incitmekten korkarcasına çukura indirip toprağı avuçlarıyla atarak üzerini örtmüştür. Mezarın yanında duran Yusuf, beyaz minareleriyle görünen Edremit’e bakıp yumruğunu uzatarak salladıktan sonra ileriye dönüp, atını dağlara doğru sürmüştür. Yusuf acıyla geldiği kasabadan yine acıyla ayrılmıştır. Tıpkı Edremit’e geldiğinde hissettiği aynı duygularla şimdi bu kasaban gidiyordu ve yine tüm kötü duygulara rağmen “atını ileriye, dağlara doğru sürdü” diyen yazar bu cümlesiyle umudun bitmediğini algılatmaya çalışmıştır. Yusuf umutla yine yollara düşmüştür.

3.BULGULAR

Mekanlar üzerinden yapılan tespitlere göre algılanan duygular, aşağıda yapay, doğal ve karma tüm mekanlarda kendi aralarında değerlendirilerek önemli bulgular elde edilmiş ve tablolar halinde gösterilmiştir (Tablo 1,2,3)

Tablo1. Romandaki yapay mekanlar ve duygu ilişkisi.	
Mekânlar-Yapay Mekanlar	Mekân ile Algılanan Duygular
Cinayet Evi	Korku, Şok, Gösterişsizlik, Aitlik
Kaymakamın Evi	Ait Olamama, Hassaslık, Umut, Öfke, Özgürlük, İsyan, Çaresizlik
Kaymakamın Binası	Güvensizlik, Yetersizlik, Korku, Ait Olamama
Hulusi Beyin Evi	Güven, Samimiyet, Çaresizlik
Hilmi Beyin Cennetayağın'da Bağ Evi	Kötülük, Neşe, Sevinç, Korku, Acı, Çaresizlik
Bakkal	Sadelik, Samimiyet, Güven
Kübra ve Annesinin Kulübesi	Korku, Acıma, Yalıtılmışlık, Umut
Hulusi Beyin Yazıhanesi	İdeolojik ve Dini Mesaj

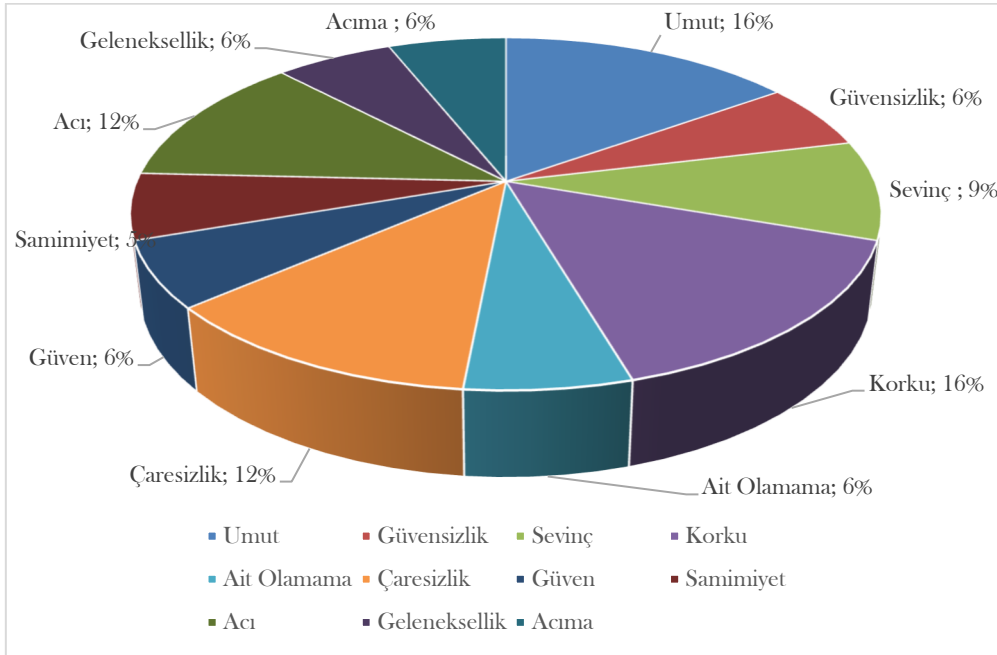
Tablo2. Romandaki doğal mekanlar ve duygu ilişkisi	
Mekânlar-Doğal Mekanlar	Mekân ile Algılanan Duygular
Tabiat	Acıma, Umut, Güvensizlik, Korku, Yalnızlık, Acı, Belirsizlik Endişe, Güçlü Olmak, Mücadele
Edremit	Geleneksellik, İnanç, Sadelik
Piknik Yeri	Mutluluk, Sevinç, Tatmin Olma
Alanyalı Rüştü Efendinin Bahçesi	Heyecan, Sevinç, Çaba

Tablo3. Romandaki karma mekanlar ve duygu ilişkisi.	
Mekânlar-Doğal Mekanlar	Mekân ile Algılanan Duygular
Çınarlı Çeşme	Paylaşmak, Sosyalleşmek, Tartışma, Sorumluluk
Meydan	Geleneksellik, Paylaşma, İşlevsellik, Derinlik
At Arabası	Aydınlık, Umut, Aşk, Masumiyet, Acı, Üzüntü, Başlangıç, Son
Köy Yolları	Acı, Kayıp, Yas, Umutsuzluk, Çaresizlik, Umut

Genel olarak tüm mekanlarda ağırlıklı duygu ait olma ve olamama duygusudur. Aslında bir mekanın insana hissettirdiği en önemli duygu olan aidiyet duygusunun romanda mekanlar değişse de bir türlü Yusuf'ta oluşmadığı vurgulanmaktadır. Korku, yalnızlık, çaresizlik ve öfke baskın kötü duygularken aynı romanda güven, umut ve aşk çoğunlukla hissedilen duygulardır. Yazar romanda kötü duygularla süre giden bir ilerleme göstermemiş, karanlıktan sonra aydınlık vurgusu yapmıştır. Yapay mekanlarda daha çok aidiyet ve yalnızlık, çaresizlik algısı hakimken, doğal ve karma mekanlarda ise Yusuf'un hayatı ve Yusuf'un duyguları ile bütünleşen bir tabiat üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Yapay mekanlarda sık sık tekrarlanan kaymakamın evinin girişindeki "iki taş basamak" dikkat çeken bir detaydır. Yusuf'un tek seçeneği olan eve girişin ve çıkışın kolaylığı, evin duygusal soğukluğu ve evden bir türlü çıkamayan Yusuf'un çaresizliğine önemli bir vurgudur. Doğal ve karma mekanlarda daha çok tabiat özellikleri ile bütünleşen tasvirler vardır. Bu mekanlarda en çok dikkat çeken Yusuf'un yabani incir ağacına benzetilmesi ve Yusuf'un her zaman bir ağaca yaslanmasıdır. İncir ağacı varlığın ve bereketin sembolü olarak bilinmektedir.

Küçük Yusuf acı bir olayın içinden çıkarak var olan, hayat mücadelesi veren yabancı bir incir ağacının ta kendisidir. Bu algı romanda birçok yerde okuyucuya aktarılmıştır. Yusuf'un her zaman tabiatta bir ağaca yaslanması da romanda sık karşılaşılan bir olaydır. Burada aktarılan duygu Yusuf'un güven arzusudur. İnsanın sırtını dayaması deyimi aslında güvenmesi anlamındadır. Romanda da yazarın sıklıkla yaptığı bu vurgu Yusuf'un kaybettiği anne babasından sonra asla bu duygunun yer etmediğidir.

Romanda tablo 1,2,3' e göre insan zihninde algılanan 54 duygu tespit edilmiştir. Elde edilen tüm verilerle mekanlarda tespit edilen duyguların yüzdeleri oranları belirlenerek en çok hangi duygu algısının var olduğu sayısal olarak gösterilmiştir (Grafik1).

Grafik 1. Tüm mekanlarda tekrar eden duyguların yüzdeleri oranları.

Romanda, mekân algısı ile oluşan duyguların yalnızca 11 tanesi tüm mekanlarda tekrar edilmiştir. Grafikteki veriler ile elde edilen bulgular romanın, duygular arasında bir denge ile yazılmış olduğunu göstermektedir. Genelde olumlu ve olumsuz duygular birbirlerine eşit yüzdeleri oranlarına sahiptir.

4. SONUÇ

Kuyucaklı Yusuf romanı Sabahattin Ali'nin tabiat tasvirlerinin yoğunlukta olduğu Türk edebiyatının önemli eserlerindedir. Mekanların fiziksel özellikleri duygular yardımıyla algılanabildiği gibi, yine duygular yardımıyla mekânın insan zihninde hissettirdikleri de algılanmaktadır. Romanda yapay, doğal ve karma olarak üçe ayrılan mekanlar üzerinden yapılan değerlendirmelerde çoğunlukla olumlu-olumsuz duyguların eşit oranlarda olduğu görülmüştür. Yazar korkuyu hissettirdiği oranda umudu da hissettirmiştir. Yine aynı şekilde güven-güvensizlik oranlarının da aynı olduğu görülmektedir. Roman kahramanı Yusuf'un talihsizliklerle dolu hayatı okuyuculara mekanlar üzerinden hissettirilmiştir. Kuyucaklı Yusuf romanı olumsuz duyguların yanı sıra, umut duygusunun yoğun olarak algılandığı bir romandır. Yazar türlü acılarla boğuşan Yusuf'un içinde her zaman var olan bir umudu mekanlar üzerinden yansıtmıştır. Yıkıldığı her yerden yeniden bir başlangıç yapmak üzere Yusuf'un kalkışını daha çok tabiat üzerinden aktarmaya çalışmıştır. Yapay ve doğal mekanlar arasında algılanan duygularda çok fark görülmesi de roman kahramanı Yusuf'un doğal mekanlarda kendini daha güvende ve mutlu hissettiği açıkça görülmektedir.

Bu veriler, insanların doğal ortamlarda yani tabiatta veya tabiata yakın mekanlarda geçirdikleri zamanların psikolojik olarak daha olumlu duygular hissettirdiğini göstermektedir. Romandaki mekanlar üzerinden duyguların algılanması amacı ile yapılan bu çalışma ayrıca doğal mekanların yaşamımızdaki önemini de ortaya çıkarmaktadır. Yaşam alanları, mekanları oluştururken peyzaj planlamalarının gerekliliğini göstermiştir. İnsan psikolojisinin olumlu etkilenmesi amacı ile planlanan mekanların peyzaj elemanları ile birlikte düşünülmesi gerektiğine ışık tutan bir çalışmadır.

Mekanlar tüm canlıların yaşam ortamlarıdır. Romanlar okuyuculara kurgulanan olayları mekanlar üzerinden aktarmaktadır. Çünkü hayat mekanlar içerisinde var olmuştur. Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanı duyguların mekanlar üzerinden insanlara nasıl algılatılabileceğinin tespiti için önemli bir edebi eserdir. Tüm mekanların uyumlu kullanıldığı mekanları oluşturan elemanlardan, tabiattan tasvirlerle zihinlerde derin duygular oluşturan bir romandır. Bu çalışmayla edebi eserlerde, romanlarda mekân betimlemeleri ve algısının olay örgü ve akışı bağlamında ne kadar önemli olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Altan, İ. (2012). Yrd. Doç. Dr. İlhan ALTAN, Mimarlıkta Mekân Kavramı s.78-79 ss.75-88
- Çınar, H. S. (1994). Kentsel Alanlarda Mekân Organizasyonu ve Beyazıt Çevresinin İrdelenmesi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi s.2-3-5, ss.117
- Duymuş, H. ve Altunkasa, M. F. (2022). A Study On Mapping Spatial Perception: The Case Of Tarsus. Iedsr Association s.147, ss. 146-163.
- Erdoğan, K. S., ve Birol. G. (2021). Cevdet Bey ve Oğulları Romanında 'Ev' ve Mekânsal Aidiyet Kavramı. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi s. 1570, ss. 1567-1580.
- Edgü, E. (2021). Hayatta Kalma Güdüsü: Bir Mekânsal Algı Süreci. Coğrafi Bilimler Dergisi, s.219, ss.217-41.
- Ertemli, M. (2018). Mekân Tasarımında Sınır Öğelerinin Görselliğe Katkısı: Düşey Yüzeylerin Estetiği, Issn 2651- 5210 Modular Dergisi, s.50, ss.49-64.
- İsmet, B. (2024). Sistemik Olarak Mekân İnsanı Nasıl Üretti? Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s.24-29, ss. 21-33.
- Karabulut, M ve Biricik, İ. (2019). Sabahattin Ali'nin 'Kuyucaklı Yusuf' Romanında Mekânın Poetiği. Littera Turca Journal Of Turkish Language and Literature s.59,60, ss.56-70
- Narlı, M. (2002). Romanda Zaman ve Mekan Kavramları, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. s.100-104 ss.92-106
- Sabahattin Ali. (1937). "Kuyucaklı Yusuf". Yapı Kredi Yayınları.
- Sekman, A. (2015). Mustafa Kutlu'nun Mekân Algısı. T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Programı s. 16, ss.167.
- Solak G, S. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi 2017 Cilt: 6 Sayı: 1 Manas Journal Of Social Studies s.16,18,21, ss.25.
- Yurttaş, N., B. (2019). Mekansal Algı Kavramı ve İç Mekân Tasarımı İlişkisi. Euroasia Journal Of Social Sciences & Humanities International Indexed & Refereed s. 28-29-33, ss.27-34.